

א. תפארת ישראל | פרק כו

שכל מצות התורה הם אלקיים, ואין התורה דת טבעית, או דת נימוסית, או דרך ארץ לקיום הישוב, כמו שאמרנו כי קצת אנשים שחשבו כי התורה היא נימוס בני אדם. אבל התורה היא אלהית, שכל דבריה אלהיים. ומפני כך על ידי זה זוכה לעולם הבא. ואם היו דבריה נמוסיים, לא היה זוכה על ידם לעולם הבא.

ב. הראי"ה קוק | ערפילי טוהר

העונשים החברתיים, בייחוד בשביל היזק ממון, יש להם שני מקורות נפשיים: טוב ורע. האחד נובע מתוך ההכרה הטובה הזאת. והשני בא מתוך צרות עין, שהאיש האחר אין לו ליהנות בשלי, או לנגוע בשלי, מפני שההרגשה של השלי ושל האני היא חזקה ומגושמת באין שיעור. כל המשפטים שהם הולכים בלא מקור אלהי יונקים ממקור הרע, וכל המשפטים האלוקיים אין בהם כלום מהרע, כי אם הכל נובע ממקור הטוב של האמת והיושר כשהוא לעצמו. והענפים יש בהם מן השורש. פעמים בגילוי ופעמים רק בהעלם. ומשפטי הגויים ברובם נובעים מן האנוכיות הגסה הזאת, שעליה בנויה החברה הפוליטית של האנושיות, עד אשר לא באה למידה הנבואית העליונה של כיתות החרבות לאתים. אחת היא מלחמת ד' של ישראל, שיסודה הוא רק הגברתה של האורה האלוקית, הדורשת את יסוד המשפט ממקורו הטוב. ובכל מקום שאתה מוצא אגוריות של גויים, אף על פי שדינם כדניי ישראל, אסור לדון בפניהם, ושנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, לפניהם ולא לפני גויים. כי המקור של החברה האנושית, המפורדת לאומים לוחמים זה בזה בלא רחמים, יונק הוא עדיין ממקור הרשעה, והצורה המשפטית באה לא מהמלחמה נגד העוול בכלל, אלא מהרשעה וצרות העין נגד האיש האחר שאינו בעל אותו הרכוש, וההזדמנות הארעית שנתדמו הדינים בצורתם החיצונה, אינה יכולה לטהר את הזהומה המקורית של נטיית הנפש שיסוד המשפט יונק ממנה.

ג. ספר באר הגולה | באר השביעי פרק ד

ולפיכך מה שאמרנו במשפטי הגויים (בפר"ק) [בפרק רביעי] דבבא קמא (לז ב) שור של ישראל שנגח שור של נכרי, בין תם בין מועד פטור. ונכרי' האמורו כאן הוא החלק הג'. והנה אותם שהם עובדים אל השם יתברך, יש להם שיתוף וחבור יחד במה שיש להם אל אחד, הוא הסבה הראשונה, המקשר אותם, ומאחד אותם. אך אותם שהם עובדים זולתו יתברך, הם נבדלים מן כל הנבדלים אשר נבראו לעבודתו. ולכן ראוי מצד זה לפטור שלא יחייב בהזיק הבהמה לבהמה שלהם, כי אין ראוי שיהיה האדם חייב על שמירת הבהמה שלו, כי דבר זה שישמור בהמתו שלא יזיק לאחר, הוא דבר חדוש בתורה. כי לפי הדעת והסברא על הניזק לשמור עצמו מן ההיזק. ואם אי אפשר לו שלא תהיה בהמתו יוצאת לשדה לרעות, גם המזיק אין לא תצא בהמתו לרעות.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ולא לפני ערכאות

יהרג ולא יעבור בישראל ובאומות העולם

ד. סנהדרין עד:

סברא הוא. שלא מדהם נפש מצירו דלויסא מרתו אטוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אכיד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצוות משום וחי כהם גבש דיקריקע בעיניו נשמה של ישראל והכל בני רוחם כיון דסוף סוף איכא אצטוד נשמה גמם יהא מותר לעבור מי יודע שנספס חביבה וליזרי יתער נמשש מצירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדמות: מרי דזולאי. אלון עזרי וכתיב הוי: מאי חזית דדמא דידך סומק עפי. מי יודע שיכא דמך חביב ונאחסי ליוצרך יתער מדת מצורך הלכך קין לאן לומר וחי כהם ולא שמונת עשר על הרצחה: ופשיטו מלוס קנס יסרג ואלו יעבור. שלא ירגילו העובדי כוכבים להמריץ את הללנות לבן: והא אסתרי פרהסיא הואי.

הכא והא אסתרי עריות הואי דקיס ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מייחייב למסור עצמה משום עריות דהא מרוחא ילפינן ורוחא גופייה כי מייחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרג בידים אלכל היכא דלא עבד מעשה כגון שמשליכין אומיו על התינוק וממתען מסתביל שאין חייב למסור עצמו דמאי אמר אדריסה מאי חזית דדמא דחבראי סומקין טפי דילמא דמא דידך סומק טפי כיון דלא עבד מעשה והא דקדמתי קף נערה המאורסה תהרג ואל מעבור יהרג גרסינן ואצטול קףי דעבד מעשה אלכל הנערה עלמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה וחי גרם תהרג יש לפרש דמהרגי הנערה קודם שמתעשה מעשה שחביב עליה את הנערה אלכל לענין חלול השם משום פרהסוי לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן גמי יש לפשר כההיא דריש פרק הבא על יבמות (יבמות ד' עג: ועס) דלמיר רבא אין אונס נערה שאין קסיו אלא לעמ

ה. כבא מציעא סב.

שנים שרדו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב דרש בן פמורא מומב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחך עמך חיך קורבנים לחיי חבריך

וגם עתה, אין מי שדן על פי הנימוס כאשר שור של אחד נגח לשור אחר שחייב לשלם. והתורה חייבה לשלם למי שיש לו עמו חבור וריעות. כי מאחר שיש לו עמו ריעות, אין ראוי שיבא היזק מזה לזה, אף על ידי ממונו, שדבר זה היפך הריעות והחבור. ולפיכך אמרה תורה (שמות כא, לה) "וכי יגף שור איש את שור רעהו", כי לשון ריעות מלשון התחבורות, כמו (משלי יח, כד) "איש ריעים להתרועע", וכיצא בו הרבה. ומפני שיש להם חבור ביחד, לא יבא היזק מזה לזה, ולפיכך ישלם ההיזק שעשה לו ממונו. אבל מי שלקח את עצמו לצד אחר, שאינו עובד מי שברא הכל, רק עובד זולתו, שנקרא בלשון 'נכרי', אין לו ריעות כלל עמו, ולא הזהירה התורה לשלם. שהמשפט הזה בעצמו הוא הרחקה מן ההיזק, שישמור האדם את ממונו שלא יזיק ממון אחר, כי על הניזק להרחיק עצמו.

ו. רמב"ם | הלכות יסודי התורה פרק ה

ד. כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחבריו, ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה, ועליהם נאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם, ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה שנאמר בנותן מזדעו למולך ונתתי אני את פני באיש ההוא מפי השמועה למדו ההוא לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה, ומה אם עבודת כוכבים שהיא חמורה מן הכל העובד אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת בית דין, קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה, ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה דבר, אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שבע על קיאו, והוא נקרא עובד עבודת כוכבים במזיד והוא נטרד מן העולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם.

ה. נשים שאמרו להם עובדי כוכבים תנו לנו אחת מכן ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכן יטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל, וכן אם אמרו להם עובדי כוכבים תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם, יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל, ואם יחדוהו להם ואמרו תנו לנו פלוני או נהרוג את כולכם, אם היה מחוייב מיתה כשבע בן בכרי יתנו אותו להם, ואין מוודין להם כן לכתחלה, ואם אינו חייב מיתה יהרגו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

כסף משנה

... אלכל אי קשיא על ר"ל קשיא דלמיר שאע"פ שיחדוהו להם אס אינו חייב מיתה לא ימסרוהו דהא ליכא הכא סברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי שהרי הוא והס נהרגים אס לא ימסרוהו. ואפשר לומר דס"ל לר"ל שמ"ש דנש"ד סברא הוא אינו עיקר הטעם דקבלה היחה בידם דש"ד יהרג ואל יעבור אלא שנתנו טעם מסביר להיכא דשייך אלכל אין הי"ג דאפילו היכא דלא שייך האי עעמא הוי דינא הכי דיהרג ואל יעבור:

ז. רמב"ם | הלכות מלכים פרק י

ב. בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצוותיו, מותר לו לעבור, אפילו נאנס לעבוד ע"ז עובד, לפי שאינן מצווין על קדוש השם, ולעולם אין עונשין מהן לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצות.

והנה ידוע דעת הרמב"ם **דהמחייב עמנו** דבר שאינו קצוב לא חל עליו החיוב והשעבוד כלל ואם יקבל בקגא"ם שהוא יהיה מחייב לעשות כל מה שיזוה עליו תצונו לא חל עליו החיוב כיון דנעת הקבלה לא ידע מה שיאמר לו פלוני. וא"כ ישראל שקיבלו על עצמם החיוב קודם שידעו הפרטים לכאורה היאך חל עליהם החיוב (וכבר ראיתי שהעיר בזה במיכור אחד ושכחתי שמו) וכפרת על חשבונות שהיא בלא סוף וכמצינו היאך יחול החיוב. והמירון לזה כבר בארנו בספר בית הלוי דאע"ג דהמקבל עליו לעשות כל מה שיאמר פלוני לא חל החיוב מ"מ הרי יכול כל אחד למכור את עמנו לעבד לחצונו או לפועל והרי הוא מחייב עמנו לעשות כל מה שיאמר לו אדוני, רק החילוק בזה הוא פשוט דהמחייב עמנו הרי עיקר הקבלה הוא החיוב אבל עמם גופו לא הקנה לחצונו והחיוב הרי הוא אינו ידוע לו ואינו קצוב. אבל המוכר עמנו לעבד אינו מקבל עליו שום חיוב רק מקנה גופו לרבו וזהו שפיר חל הקנין, וכיון דהגוף נעשה של הרב הרי ממילא מחייב לעשות כל מה שיאמר הרב זה פשוט, ומש"ה חל הקבלה על ישראל דהם לא קיבלו על עצמם המורה בגדר חיוב ושעבוד רק הקנו גופם להמורה ולעבודתו יתברך, והוא שאמר הכחוב ושמתם את צדקתו דהו קאי על שבע"פ היאך לא קצבה וע"כ אמר והייחם לי סגולה מכל העמים, שחייב קנויים לי ועוסקים בחורה שיהיה לי כנס קנין הגוף לא חיוב גרידא. וזה הוא ההבדל שיש בין ישראל ובין בני נח, דבני נח גם כהני שבע מצות שמחייבים בהם אינם עליהם רק בגדר חיוב שהם חייבים לקיימם ולא שגופם קנוי להמצוה. אבל ישראל הקנו גופם להמורה, וזהו שמקיים הכתוב והייחם לי סגולה מכל העמים, דבכחיהו זו יהיה הבדל ביניכם ובין בני נח גם כהדברים שגם הם חייבים בהם, דהני שמי נחיות שהם אחת דהיינו הך שבע"פ ושהקנו גופם להמורה היא הנחמה הבדל ביניכם:

אנחנו נצטוונו שלא לעשות מעשים מכוערי ולא יהא אלא גונב ע"מ למיקט או ע"מ לשלם תשלומי כפל אף שאינו מתכוין לגנוב ולא עוד אלא שמתכוין לטובת הגונב עכ"ל נצטוונו אנחנו שלא להרגיל עצמינו לגנוב וכבר מצינו שני לאוין מפורשים בגוים לא תתעמר בה ומכור לא תמכרנה בכסף וכשצריך על ערי הנכרי נצטוונו להניח רוח אחת מבלי מצור לכל מי שירצה להמלט על נפשו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מלכים פ"ו דין ז' וכן כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום ואף בבע"ח בלתי מדברים נצטוונו על צערם מדאורייתא למ"ד ואותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ומצות שלוח הקן יש בה עשה ול"ת ואף בצמחים נצטוונו לא תשחית את עצה וכל זה אינו בעבור הפועל אלא בעבורינו אנחנו הפועלים לקנות בנפשנו דעות אמיתיות ומדות טובות וישרות לזכותנו לטוב לנו.

י. רמב"ן | דברים כב ו

והביא ראייה מן השוחט מן הצואר והעורף לומר שכולם לנו ולא להקב"ה, לפי שלא יתכן לומר בשחיטה שיהא בה תועלת וכבוד לבורא יתברך בצואר יותר מהעורף או הניחור, אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות הרחמים גם בעת השחיטה. והביאו ראייה אחרת, או מה איכפת לו בין אוכל טהורות והם המאכלים המותרים, לאוכל טמאות והם המאכלים האסורים, שאמרה בהם התורה (ויקרא יא כה) טמאים המה לכם, ורמז שהוא להיתנו נקיי הנפש חכמים משכילי האמת. ואמרם אם חכמת חכמות לך, הזכירו כי המצות המעשיות כגון שחיטת הצואר **ללמדנו המדות הטובות**, והמצות הגדרות במינין **לזקק את נפשותינו**, כמו שאמרה תורה (שם כ כה) ולא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא, א"כ כלם לתועלתנו בלבד. וזה כמו שאמר אליהוא (איוב לה ו) אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו, ואמר (שם פסוק ז) או מה מידך יקח. וזה דבר מוסכם בכל דברי רבותינו:

יא. יד רמ"ה | בבא בתרא טז.

(קצט) דרש רבא מאי דכתיב ברכת אובד עלי תבא שהיה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם. והני מילי באומות העולם, אבל לישראל כי האי גונא לאו מעליותא היא דגרסינן בפרק איהו נשך (ב"מ דף ס"א ע"ב) לא תגנוב על מנת לשלם תשלומי ד' וה'.

יב. כלי יקר | שמות כ ט

בראשונות אמר עד שקר, ובאחרונות הוסיף עד שוא. פירש הרמב"ן שלא יעיד אפילו על דבר שלא יתחייב בו כלום כגון שיעיד אמר פלוני ליתן לזה מנה ולא קנו מידו זה נקרא שוא ודבר בטל וזה הרחקה יתירה, וציווי זה לא יתכן כי אם לישראל כי שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב אף על פי שאותו דבר כזב אינו מזיק לחבירו כלום ואולי לא היו האומות יכולין לעמוד בהרחקה יתירה זו על כן נאמר בראשונות עד שקר.

יש צדק משפטי ויש צדק מוסרי. הסיסמה של הצדק המשפטי היא: תן לכל אדם את שלו! ותפקידו הוא לממש זאת בחיים, להגן על הנפש והרכוש של כל אחד, מפני התקפת חבירו, אולם הצדק המוסרי עליון על הצדק המשפטי, הוא ניגש אל האדם בתביעות מכח הטענה שהאדם נברא בצלם אלקים, ועל כן עליו להסתלק מהאנוכיות הבהמית, להתעלות עליה, לכבוש את היצרים המשחיתים את הוד תכונתו. הצדק המשפטי עיקר מגמתו להגן על זולתי מפני, מפני מעשי - לא כן הצדק המוסרי, סוף מגמתו הוא האני שלי, לעשות אותי לאדם עליון.

יד. רבי יהושע אייזיק חריף | אבי הנחל, דרוש ג'

נראה לי לבאר שהענין הוא, דאיתא בפרק קמא דשבועות (י:) וכפר על הקדש מטמאת בני ישראל וגו' (ויקרא טז, טז), יש לי בענין זה להביא שלש טומאות: טומאת עבודה זרה, טומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים - וכיון שיש בשלש עבירות אלו ענין טומאה, על כן צריך שימסור נפשו, כי אף על פי שהוא אנוס, מכל מקום יש טומאה ופגם בנפשו.

והנה כל הענין שטומאה פוגמת, הוא רק בישראל, מה שאין כן בבני נח, זהו רק בבחינת אזהרה ואיסור ... אבל לא בבחינת טומאה, ועל כן לא נצטוו על קדושת השם ... ועיין בנזיר (סא:) - כל שיש לו טהרה יש לו טומאה ... וכיון שאין להם טומאה חיצונית - אין להם טומאה פנימית ... ועל כן נאמר במתן תורה "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, י) ... ועל כן הוזהרו על העבירות [שהן] בבחינת טומאה, וכל שהוא בבחינת טומאה הוא אפילו באונס ... אף על פי שהוא באונס, מכל מקום מטמא את הנפש, וכמו שכתוב "גם בלא דעת נפש לא טוב" (משלי יט, ב) ... וכמו שבארתי וכו' ממלכת כהנים, ובכהנים אפילו באונס נמי הוי טומאה ... וגוי קדוש ... ואמרינן בחולין לו: חיבת הקודש מכשרתן לקבל טומאה ... שכל הטומאה, היא מצד שהם גבוהים במעלה וקדושה, ועל זה אומר הכתוב "השכן אתם בתוך טמאתם" (ויקרא טז יט-כ), ואמרינן ביומא נו: אפילו בשעה שהם טמאים השכינה עמהם ... דאי לאו הכי לא היו טמאים, דכל עיקר הטומאה הוא משום חיבת הקודש.

טו. הרב יעקב משה חרל"פ | בית זבול, חלק ב'

כל העבירות פוגעות בנפש החוטאת, אבל יש הבדל [במידת הפגם] בין אם עוברים במזיד לעוברים בשוגג, ואם עוברים באונס גמור - הרי אונס רחמנא פטריה. לא כן הטומאה שהיא מחשיכה את אור הנפש. אין הבדל בין אם נטמאו במזיד לנטמאו בשוגג, ואף באונס - כל שנגעו בדבר המטמא הרי נטמאים - ובזה ביארנו טעם ההלכה שעל כל התורה כולה וכו', לפי שבאלו השלש יש בהם גם צד טומאה (עיין שבועות ז:) וגם באונס נטמאים, ולכן אם אמנם מצד העבירה אין עליו עונש, דעבירה באונס ליכא, מכל מקום משום טומאה איכא ...

כי נבדלים אנו מבני נח, בנו חדורים כל קיומי המצוות בדם התמצית שלנו, ועל כן לולא באמת היתה אזהרת התורה "וחי בהם" (ויקרא יח ה), היינו מוכנים מצד הרגשת הקדושה להעקד על כל מצוה ומצוה וליהרג על קדושת שמו יתברך, מה שלא כן הוא אצל שאר העמים בני נח, שגם המצוות שהם מצווין עליהם אינם חדורים אצלם בפנימיותם, ולא ירדו המצוות לתוך חדרי לבבם עד כדי ליהרג, ומדרגה זו מהם והלאה היא.